

LITERATURA ARTS INFORMACIO

en Palau

PONT BLAU

Nº 15

GENEB
1954

S U M A R I

	Pàgs.
<i>Gitana amb mocador groc. oli</i> , per I. NONELL	Portada
EDITORIAL	1
<i>La prosa de Verdaguer</i> , per RAMON XURIGUERA	2
<i>L'èxode</i> , per B. C.	5
<i>Mort d'una cançó</i> , per G. A. BORGESE	9
<i>Quatre poemes</i> , per RAMON XIRAU	12
<i>Dues opinions sobre "El pelegrí apassionat"</i>	
<i>Novel·la i autobiografia</i> , per RAFAEL TASIS	14
<i>Les noves aventures de Janet Masdeu</i> , per JOAN FUSTER	17
<i>Martí i València</i> , per E. SOLER GODES	21
INFORMACIÓ	
LLETRES	
<i>Recensions</i> , per R. T. i LLUÍS GASSÓ I CAR- BONELL	22
<i>Jocs Florals de la Llengua Catalana</i>	28
DIVERSES	
<i>Cartes dels Països de Llengua Catalana: de Barcelona</i> , per RAMON NEBOT	29
<i>Una carta del senyor Rafael Vidal Pi</i>	31
<i>Noticiari</i>	31

Subscripció: Semestre, \$ 12.50
Un número, \$ 2.50

2

LES NOVES AVENTURES DE JANET MASDEU

UN IL·LUSTRE investigador de la literatura espanyola, parlant del *Quijote*, ha subratllat l'especial textura psicològica de certs protagonistes de novel·la, la qual s'emparentaria, d'una manera més o menys directa, amb la que Cervantes donà al Cavaller de la Trista Figura. Com Don Quixot, Julien Sorel i Madame Bovary són, essencialment, "projecció de llurs lectures": de les lectures, és clar, que l'autor atribueix al seu personatge. Els llibres de cavalleries converteixen Alonso Quijano en Don Quixot; el *Memorial de Santa Helena* desperta la singularitat ambiciosa de Sorel; la Bovary arriba a l'adulteri, al drama del seu adulteri, a través dels escrits romàntics que l'havien distreta de l'oci provincià. Allò que aquests personatges havien llegit no queda en llurs novel·les com un al·livió literari, postís, sinó que Cervantes, Stendhal i Flaubert ho transmuden en caràcter humà. La personalitat d'aquelles figures novel·lesques seria inconcebible sense aquest ingredient de literatura; llur versemblança s'aferma, precisament, sobre això. I sembla que la sèrie de novel·les que, sota el títol genèric d'*El pelegrí apassionat*, ha començat a publicar Joan Puig i Ferrer (Janet vol ser un heroi i Homes i camins, Perpinyà, Edicions Proa, 1952), hauria de situar-se en la mencionada línia cervantina. Fins i tot s'hi hauria de situar amb més raó — salvades les distàncies — que *Le rouge et le noir* i que *Madame Bovary*. Perquè, al capdavall, els protagonistes de les dues grans novel·les franceses no s'acosten tant al mecanisme estètic de Cervantes com el Janet Masdeu de Puig i Ferrer. El Don Quixot de la segona part d'*El Ingenioso Hidalgo* és fill de la primera part del llibre. Don Quixot acaba essent una "projecció" d'ell mateix, d'aquell *ell mateix* que Cervantes — o Cide Hamete Benengeli, que per al cas és igual — havia transplantat a la literautra. I açò és el que fa Puig i Ferrer amb el seu protagonista. La història de Janet Masdeu, de la infància i la família de Janet Masdeu, fou

narrada per Puig en una novel·la anterior, *El cercle màgic*. Ara, en reprendre el personatge, l'autor adopta com a punt de partida l'efecte que va produir en Janet el veure's revelat en *El cercle màgic*. Janet Masdeu ha llegit el llibre que tracta d'ell, i decideix viure'l, millor dit, viure's, completant la imatge que el novel·lista n'havia donat. Completar-la rectificant-la o ratificant-la. Hi ha, doncs, un doble pla de ficció en aqueix món novel·lesc. En els dos primers volums — n'ha de tenir deu — d'*El pelegrí apassionat*, hi ha, ben palès, el signe quixotesc de la vida de Janet, expressament contrastat per Puig i Ferrer, i àdhuc transparentat en la fabulació argumental. Janet és un petit quixot, i els personatges que l'envolten hi juguen el paper que cal, en conseqüència, perquè el destí de l'heroi — de l'heroi — siga, com el de Don Quixot, un fracàs.

Crec que convenia dir tot açò, en iniciar una crítica suscinta d'*El pelegrí apassionat*. Fóra temerari avançar-ne un juí sense haver destriat, prèviament, els propòsits literaris de l'autor. És més: opine que no és lícit cap juí crític si no es fa a partir d'aquests propòsits. I supose que a molts lectors de les noves novel·les de Puig i Ferrer els passarà el que m'havia passat a mi, en principi. Em referesc a la incomoditat que hom sent en enfrontar-se amb un protagonista de novel·la tan... quixotesc. No parle d'incomoditats, diríem, morals, sinó de les purament literàries. Si es mira en abstracte la figura de Janet, si se la compara amb la d'un personatge de qualsevol novel·lista d'avui — Sartre, Malraux, Greene —, ens semblarà d'una inconsistència deplorable. Ens resistem a concedir-li qualitat humana, a reconèixer-li viabilitat. Però, mirat des d'aquells nobles precedents, Janet salva la seua excepcionalitat. I un quixot, per petit que siga, o és un boig o un ingenu. *Il est tel qu'il s' imagine*, deia una cita d'André Suarès, encapçalant la primera versió del pròleg d'*El pelegrí apassionat* (*Revista de Catalunya*, XX, 338). L'heroisme de ser un tal com s'imagina, suposa un temperament fantàstic que voreja, o s'endinsa en la neurosi. Tanmateix, no seria lògic prendre un enfocament massa naturalista. Aleshores no te-

nim altra alternativa que acceptar l'idealisme amb que Puig i Ferrer ha *construït* la seua criatura. Acceptar-lo, en fi, sense discutir-lo. No podem reprotxar-li, a Puig, haver escrit una novel·la distinta de la que nosaltres hauríem escrit. La coherència interna de Janet és evident, i això el justifica per a la novel·la. Amb tot i això, aquell idealisme dóna al personatge una grandiloqüència desconcertant. Janet és un home grandiloqüent, ja no quan parla, sinó simplement quan *és*. (I probablement ho serà durant tota la seua vida; en aquests dos primers volums s'explica la seua adolescència, una edat ben retòrica, per cert; però Janet és dels tipus que no canvien — i en el fons potser ningú no canvia mai, i tots som variacions sobre un mateix tema: cadascú el seu tema...)

Tal grandiloqüència, si d'una banda és un defecte — puix que fa de Janet un espectre que només s'aguanta pel joc, o pel xoc, dels altres personatges —, d'una altra banda facilita una intenció bastant explícita de l'autor. En el pròleg d'*El pelegrí apassionat* — les millors pàgines del primer volum — deixa entreveure una dimensió no estrictament novel·lesca de Janet, que confereix a l'obra de Puig un interès més enllà del literari. S'hi parla del "fons racial" del protagonista; s'hi diu que hom ha cantat massa el nostre poble sense que, per contra, se li haja fet "la crítica que sols neix d'un amor profund"; s'hi al·ludeix "l'encantament col·lectiu dels catalans". Puig nega valor de símbol a Janet, però deixa insinuat que en té o en pot tenir. En tant que "heroi fracassat", Janet és *representatiu*: la nostra història antiga i moderna és un repertori desconsolador — o no? — d'aspiracions que, per desmesurades, no es realitzaren mai. Tot això fa pensar en aquella interpretació quixotesca de Catalunya exposada per Ferrer Mora en els seus llibres catalans. No vull derivar aquesta nota per un camí tan excitant com perillós. A la vista d'*El pelegrí apassionat*, però, estime necessari dir-ne alguna cosa. En la novel·la, la qüestió no es planteja en un pla de generalitzacions, sinó sobre un panorama social ben determinat. En aquest cas, i encara formulant una ràpida recensió de la nostra història — en la mesura que la història continua i es fa en

la vida actual —, crec que resultaria massa simplicitista atribuir-li a Janet unes representacions excessives. L'existència de quixots està condicionada al fet que *els altres* no siguin quixots. Potser fóra més indicat estendre el caràcter representatiu als altres, o, millor, reduir-lo a la lluita entre Janet i els altres, a una lluita en què Janet no és el protagonista, sinó un agonista més, un dels combatents. De tota manera, *El pelegrí apassionat* conté una bona dosi de crítica nacional, de reflexió dura i irònica sobre les grandeses i les misèries de la nostra gent. A vegades això s'involucra amb la línia de sàtira social que travessa el llibre.

Perquè, en efecte, la lluita de Janet alhora que simbòlica i imaginària és prou concreta i identificable. Tinc entès que *El pelegrí apassionat* ha suscitat un cert escàndol als medis literaris barcelonins. L'autor sabia que el provocaria. La seua tècnica el presuposa, fins a cert punt: l'ambigüitat entre el real i l'inventat, que ells es proposa, moltes vegades es limita a la mera atenuació d'una realitat plena i quasi crua. "Jo abuso potser una mica de la roba bruta", diu — o fa dir al seu *alter ego* del pròleg. La "roba bruta" fa referència a gent bastant coneguda de la Catalunya dels últims cinquanta anys. És possible que molts lectors aniran als llibres de Puig i Ferrer a buscar la roba bruta, i d'altres que només hi sabran trobar la roba bruta. Això no té importància. Per als qui no en som part interessada, aquest problema és anecdòtic, i no té sentit aturar-se a discernir l'objectivitat o la malícia que l'autor ha usat en el dibuix — o en el desdibuix — de persones conegudes, a l'hora de fer-los personatges de novel·la. Perquè una novel·la és una novel·la: ho podria corroborar el Senyor de Lapalisse. Si l'exhibició de "roba bruta" és una astúcia per fer-se llegir, cal afegir que és una astúcia ben passatgera: la trampa parada per Puig s'haurà rovellat d'ací a uns anys; aleshores ningú no recordarà qui s'amaga darrere de tal o de tal altre personatge. El lector acudirà a la novel·la sense massa interès per descobrir-ne la clau. Però això — el ser novel·la de clau, cosa que es respira a cada pàgina, igual que la presència de l'element autobiogràfic —, això, dic, té un avantatge, per altre costat.

I és que assegura la seua significació de testimoni d'una societat i d'un temps, i per tant — tornant al que déiem adés — com una dada convincent, *representativa*, per a entendre Catalunya i els catalans. La valoració que després se'n faça és ja un altre problema.

Resulta difícil parlar, amb tranquil·litat de consciència, d'una obra de la qual no es coneix sinó una petita part. Per pronunciar-nos sobre *El pelegrí apassionat*, hauríem d'esperar la publicació dels vuit volums que resten. Aleshores tindrem la perspectiva necessària per apreciar-la sense aquesta elemental prevenció que ara s'imposa al lector. Això no obstant, ben bé podem adonar-nos del lloc destacat que ocuparan aquests llibres en el conjunt de la novel·ística catalana moderna. Puig i Ferrer intenten aportar-hi una estimable embranzida, que jo qualificaria de balzaciana. De l'èxit d'aqueix intent, no és encara l'hora de parlar-ne. Mentrestant queda la possibilitat d'anar analitzant-lo i de constatar-ne encerts i defectes, parcials o provisionals. En primer terme, *El pelegrí apassionat* posa a prova la flexibilitat narrativa de Puig i Ferrer. La seua prosa sol ser fluïda i atractiva. Es ressent, en ocasions, d'una afecció indiscreta pels grans mots, pel vocabulari vague i afectat. Aquesta tendència a la retòrica sembla condensar-se entorn de Janet, es diria que a conseqüència de la mateixa substància retòrica del protagonista, de la seua inquietud delirant, que s'encomana a la ploma de l'autor. També aconseguix Puig l'autèntica animació d'alguns personatges que acompanyen Janet. En la variada fauna humana d'*Homes i camins* — que és, dels dos volums, el més reeixit —, hi ha uns quants tipus d'exacta veritat literària. Per exemple, Josep, el rodamon, que, procedent d'un altre llibre de Puig — *Camins de França* —, és la contrafigura de Janet, una mena de Sancho escaient i divertit. I també el grup d'intel·lectuals: Puigeliu, Ribera, Llavàneres, Gentil, tots ells, segons sembla, peces fonamentals del futur de Janet i que tornarem a veure en els volums successius de la novel·la. Puig els ha pintats, pensant en uns models vivents, sense eufemismes ni simpatia. Es pot aventurar que l'animositat sentida per ell envers

aqueixes persones contribueix bona cosa a la gràcia de llurs reencarnacions fictícies.

El pelegrí apassionat segueix les normes de novel·lar consagrades pels mestres del XIX. Puig ha volgut prescindir de les innovacions tècniques introduïdes en el gènere, de Proust ençà. Això, i alguna cosa que ara diré, fa que la seua obra tinga un aire inhabitual, descurat i fins innocent. Evita, com no siga en personatges molt secundaris — i utilitzats més com a dades d'ambient que com a personatges —, allò que hom diu "caràcters sencers". A vegades, entre els fets narrats i el lector s'interposa el comentari de l'autor; a vegades, també, aquest anticipa — amb reiteració i tot — reaccions i esdeveniments del protagonista. Des de les primeres pàgines de *Janet vol ser un heroi* ja sabem, perquè Puig ens ho diu, com serà sempre Janet: candorós i rabiüt, víctima i renunciador, un primari incorregible, un autodidacte enervant. Si el novel·lista ens l'anticipa i raona, en compte de limitar-se a presentar-nos-el sobre la marxa, el personatge perd el millor dels seus encants: el de ser *imprevisible*, com qualsevol home dels que trobem pel carrer, com nosaltres mateixos: relativament imprevisible, és clar. Aquest defecte disminueix en *Homes i camins*. En general, tots dos volums — més de cinc-cents pàgines cada un, format gran i composició densa — fan la impressió que l'autor no ha sabut, o no ha volgut, posar fites a la seua facúndia narrativa. Puig i Ferrer diu que aquesta serà la seua última obra. La gana de dir tot el que li quedava per dir, i la sensació de trobar-se amb l'última oportunitat de dir-ho, fan respectable aquesta incontinença. És probable que, a l'hora de meditar sobre els resultats, en Puig haurà pensat — com pensa el lector en l'espectativa dels vuit volums que falten —: *El pelegrí apassionat* no serà una novel·la fracassada, com el seu Janet Masdeu és un heroi fracassat i la història de Catalunya un seguit d'il·lusions inabastades. En tot cas seria un fracàs insigne, i vindria, amb tots els honors, a confirmar la teoria de Puig sobre la nostra pàtria. El "fons racial" rebrota en ell amb més evidència que en Janet.

Moltes més observacions es podrien anar

fent en pro i en contra d'*El pelegrí apassionat*. En triaré una, per acabar: la que, al meu veure, resulta més indefugible, de la comparació dels dos volum publicats. En el primer, *Janet vol ser un heroi*, s'esdevé una acció situada, en el temps, allà per l'any 1900, o potser abans. Puig hi conta, entre altres, fets i gents que es poden trobar en les ensopidíssimes memòries de Plàcid Vidal — el Benigne de Puig — *L'assaig de la vida*. En realitat, Puig no fixa dates. *Homes i camins*, que prossegueix l'acció de *Janet vol ser un heroi* unes setmanes després, cal situar-lo cap a prop de l'any 1930. El trànsit és brusc i incongruent. (I, sobre això, prescindim de les dates reals de l'aparició d'*El cercle màgic* i *Camins de França*.) La diferència entre els intel·lectuals tarragonins del primer volum i els barcelonins del segon — per referir-me només a un detall que no exigeix justificacions extrínseques — arriba a fer-se absurda, si la veiem separada solament per unes setmanes. L'autor afirma que usa l'anacronisme quan li convé. No tinc res

a dir contra aquest recurs literari; però, en el cas que esmente, açò afovereix ben poc els poetes de Tarragona, pels quals Puig demostra un clar afecte, puix que semblen uns fòssils literaris i espirituals — rústics, creadors del sublim fins a la puerilitat, mancats d'humor i de matís —, al costat d'un Puigeliu o d'un Gentil, tan complicats i quasi huxleyans. La noció del temps s'esfuma en perjudici de la versemblança i de la comprensió. Per altra part, l'ús desconsiderat de l'anacronisme pot frustrar una de les esperances que el lector va covant a mesura que avança en la lectura: que *El pelegrí apassionat* fos, millor o pitjor, la "comèdia humana" del Principat del segle xx. Naturalment, l'esforç de Joan Puig i Ferrer en aquest sentit, i la dignitat i les dimensions extraordinàries de la seua empresa, mereixen, per damunt de moltes altres consideracions, l'admiració del lector. Amb totes les reserves, i de tota mena, que hom vulga. Però l'admiració. — JOAN FUSTER

Mobles

CATALONIA

Av. Insurgentes, 368 - MEXICO, D. F.